

BEŞERİ SERMAYE OLGUSU IŞIĞINDA TÜRKİYE’NİN 2010’LU YILLARDAKİ ULUSLARARASI ÖĞRENCİ POLİTİKASINA GİRİŞ

Mehmet Birekul

Necmettin Erbakan Üniversitesi

mbirekul@konya.edu.tr

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5555-6426>

Ruhi Can Alkın

Necmettin Erbakan Üniversitesi

rcalkin@konya.edu.tr

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8608-4043>

—Özet—

Beşeri sermaye, sosyal bilimlerde tartışıla gelen farklı sermaye çeşitleri arasında ‘eğitim’ olgusuyla en fazla ilişkilendirilebilecek olan sermaye çeşididir. Bilhassa William Schultz’un çalışmaları, sosyal bilim literatüründe beşeri sermaye ve eğitim arasındaki ilişkiyi teorik alanda daha da yakınlaştırmıştır. 2010’lu yıllarda bu ilişki, küreselleşme ve mobilite süreçleri ile birlikte çok daha fazla pratik yansıma alanı bulmaktadır. Küreselleşmenin en görünür sonuçlarından birisi olan uluslararası eğitim olgusu, ‘beşeri sermayenin küresel ölçekteki dolaşımı’ ya da ‘küresel ölçekli bir mobilizasyon yoluyla beşeri sermaye kazanımı’ perspektiflerinden okunabilir. Bu sebeple, farklı ülkelerin geliştirdiği uluslararası öğrenci politikalarının, ‘beşeri sermaye ve eğitim ilişkisi’ne dair özgün veriler sunduğu iddia edilebilir. Bu politikalar, aynı zamanda ülkelerin tarihsel, ekonomik, siyasi ve bilimsel özelliklerine, beklentilerine ve kapasitelerine göre değişkenlik göstermektedir.

Bu çalışma, yukarıda özetlenen küreselleşme ve mobilite olguları ışığında, Türkiye’nin 2010’lu uluslararası öğrenci politikasının ‘beşeri sermaye’ boyutuna ışık tutmayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, Türkiye’nin uluslararası öğrenci politikasındaki tarihsel, siyasal, sosyolojik ve ekonomik arka plan göz önünde bulundurulacaktır. Bu yolla, Türkiye’nin eğitim politikası ve uluslararası eğitimin bu politikadaki yeri ortaya konmuş olacaktır.

Çalışmada, Türkiye’nin uluslararası öğrenci politikası ile beşeri sermaye ve birey ilişkisinin iki yönlü yapısı ele alınacaktır. İlk olarak, bir ulus devletinin, farklı

ülkelerden gelen lisans ve lisansüstü öğrencileri hangi politikalar ve faaliyetlerle beşeri sermaye olarak değerlendirmeye çalıştığı, bu öğrencilere yönelik beklentiler ele alınacaktır. İkinci yönde ise, Türkiye’de eğitim görmeye gelen uluslararası öğrencilerin kendi beşeri sermaye birikimlerinde Türkiye’nin politikalarının oynadığı rol ve öğrencilere oluşturduğu platform analiz edilecektir. Söz konusu analizde ve iki yönlü ilişkide, Türkiye’deki bazı resmi ve sivil kurumların (Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA), Yunus Emre Enstitüsü, Uluslararası Öğrenci Dernekleri Federasyonu (UDEP),vb.) uluslararası öğrencilerle ve uluslararası öğrenciler üzerine yürüttüğü faaliyetlere yer verilecek, böylece beşeri sermaye ve eğitim ilişkisinin pratik yansımaları da tartışmaya sunulacaktır.

Anahtar Sözcükler: *Beşeri Sermaye, Eğitim, Türkiye, Uluslararası Öğrenci*

Jel Sınıflaması: J24, I23, F68

—Abstract—

Human capital is the type of capital that can be most associated with 'education' among the various types of capital that are discussed in social sciences. In particular, William Schultz has further approximated the theoretical implication of the relation between human capital and education in the social science literature by his works. In the course of 2010, this relationship is finding much more practical reflection with globalization and mobility processes. One of the most visible outcomes of globalization is the phenomenon of international education, which can be read from the perspective of 'the global circulation of human capital' or 'the acquisition of human capital through global scale mobilization'. For this reason, it can be argued that the international student policies developed by different countries offer specific statements about 'human capital and education relation'.

These policies also vary according to the historical, economic, political and scientific characteristics, expectations and capacities of the countries.

This study aims to shed light on the 'human capital' dimension of Turkey's international student policy during the 2010' in the light of the globalization and mobility phenomena summarized above. To this end, the historical, political,

sociological and economic background of Turkey's international student policy will be considered. In this way, the education policy of Turkey and the place of international education in this policy will be revealed.

The study will focus on the bi-directional structure of Turkey's international student policy and human capital and individual relations. Firstly, it will be evaluated how does a nation-state attempt to evaluate the students, who are coming from different countries to get undergraduate or graduate education, as social capital through some specific policies and activities, and the expectations regarding these students will be investigated. On the other hand, the platform that international students who come to study in Turkey will play in the role of Turkey's policies and their platform in their own human capital accumulation will be analyzed. During this analysis and bilateral relationships, activities of some of the official and non-governmental institutions in Turkey (Presidency of Turks Abroad and Relative Communities, Turkish Cooperation and Coordination Agency, Yunus Emre Institute, The Federation of International Student Associations, etc.) for international students will be mentioned, so the practical reflections of the relationship among human capital and education will be opened into discussion.

Keywords: *Human Capital, Education, Turkey, International Student*

Jel Classification: J24, I23, F68

1. GİRİŞ

1.1. Küreselleşme / Yerelleşme İkileminde Bir Beşeri Sermaye Olarak Uluslararası Öğrencilik

Küreselleşme, son dönemlerin en çok kullanılan kavramlarından biridir. Bazılarına göre küreselleşme onsuz mutlu olamayacağımız şey; bazılarına göre ise mutsuzluğumuzun nedenidir. Ancak herkesin birleştiği nokta, küreselleşmenin hem geri dönüşü olmayan hem de hepimizi aynı ölçüde ve aynı şekilde etkileyen bir süreç; dünyanın kaçamayacağı kaderi olduğudur (Bauman, 2010: 7). Kavram bir taraftan, ortak bir kültürle dünya toplumlarının birbirine benzeşme süreçlerini ve buna bağlı olarak da tek bir global kültürün ortaya çıkmasını, diğer taraftan da

toplulukların kimlik ve yaygınlaşmasını anlatmak gibi birbirinden bir hayli farklı anlamları barındırmaktadır (Aydın, 2011: 265) Bu nedenle küreselleşme, günümüz toplumlarının ekonomik, toplumsal, siyasi ve kültürel yaşamlarını yakından etkilemektedir. Gelişen iletişim teknolojilerindeki yeniliklerin yeryüzündeki mesafe anlayışında gerçekleştirdiği değişim de dikkate alındığında, bugün için ulusal sınırlar giderek önemini yitirmektedir.

Gelinen noktada ulus devletler egemenliklerini gerek uluslar üstü gerekse bölgesel güç odakları ile paylaşmak durumundadırlar. Ülkelerin bölge düzeyinde bir araya gelmeleri ve ekonomik, siyasi, kültürel coğrafyada bulunan ya da bu coğrafyalara dair çıkarları olan aktörlerin kurdukları siyasi, toplumsal örgütlenmeler “yerelleşme” olarak adlandırılmaktadır. Küreselleşmenin temelinde serbestlik yatmakta, yerelleşmenin temelini ise, sınırlılık yani rakip ülkelere öncelikle ekonomik açıdan, sonra sosyal, siyasi ve askeri açılardan üstünlük sağlama girişimi oluşturmaktadır.

Bu yönüyle küreselleşme toplumları, bir taraftan coğrafi sınırlar boyunca birleştiren yeni küresel, bölgesel ve ulus aşırı cemaat ya da örgütlenme biçimleri oluşturmaya zorlarken, diğer taraftan toplumu, hem ulus devlet sınırlarının içinde hem de dışında bölünebilir ya da parçalanabilir hale getirmektedir. Küreselleşme dinamiklerinin ürettiği bu yenedünya düzeni, farklı kültürlerin yaşam tarzlarının ve toplumsal pratiklerinin yan yana bulunmasını ya da birlikte var olmasını gerektirmektedir. Bu durum sınırları güçlendirerek sosyo-kültürel farkları ve önyargıları ortadan kaldırmakta; düşüncelerin, bilgilerin, değerlerin, yaşam biçimlerinin melezleşmesinin yaşandığı ortak kültürel kimlikler ve toplumsal mekânlar yaratmaktadır (Çapçioğlu, 2008: 156).

Günümüzde dünya ölçeğinde yaşanan bir değişim olgusu olan küreselleşmenin, ulus-devlet üzerinde başlıca iki yönde etkide bulunacağı ileri sürülmektedir. Buna göre dünyanın geleceğini, devletler-üstü kuruluşlar ile devlet-alt kuruluşlar belirleyecektir. Böylece küreselleşme, ulus-devleti hem aşağıdan ve hem de yukarıdan etkileyen sonuçlar ortaya çıkaracaktır. Bu nedenle yerelleşme olgusu, bu etkilerin bir bölümünü taşımaktadır. Dolayısıyla ekonomik nedenlerin yanı sıra tarihsel, kültürel, politik etkenler de yerelleşmenin itici gücü olmuştur (Özel, 2003: 111).

Burada küreselleşmenin yeni dünya üzerinde etkili olmasını sağlayan en önemli etkenlerden birisi olarak eğitim olgusu ve bu olgunun etrafında şekillenen mobilite dikkat çekicidir. Zira uluslararası eğitim bugün insanların sadece eğitim

amacıyla bir dolaşım içerisinde bulunmalarından çok daha fazlasını ifade etmektedir. Küreselleşmenin tarihsel, kültürel ve siyasal alanları içerisinde uluslararası öğrenciler küresel ekonominin yanında önemli bir “beşeri sermaye” olarak da öne çıkmaktadırlar.

Beşeri sermaye, ilk olarak Adam Smith’in 1776 yılında kaleme aldığı meşhur *Ulusların Zenginliği* adlı çalışmasında görülmüştür. Smith insan sermayesini, bir ülkedeki nüfusun kazandırılmış ve kullanılabilir kabiliyetleri ve yeteneklerinin toplamı olarak görmektedir. 19. yüzyılın sonları ve yirminci yüzyılın başlarında bu anlayış, zaman zaman ekonomi literatüründe konuşulmaya başlanmıştır. Ancak günümüzdeki beşeri sermaye kavramını Johnson, Schultz ve Becker gibi iktisatçılar Smith’in görüşlerinden hareketle geliştirmişlerdir. Johnson, işçilerin şirketin hisselerinin sahipliğinin yayılmasından dolayı değil, aksine ekonomik değere sahip olan bilgi ve maharetleri kazandıklarından dolayı sermaye sahibi olduklarını belirtmektedir. Yani çalışanlar ya da işçiler sahip oldukları bilgi ve maharetlerle, sermaye sahiplerinden kendi işgüçlerinin değişim değerinin ötesinde bir ödeme talep etmektedirler. Muhtemelen sahip oldukları bilgi ve maharetleri ölçüsünde, bu bilgi ve maharetlere sahip olmayanlara göre daha fazla getiri talep etmektedirler.

T. W. Schultz (1971), insan sermayesinin kritik rolünün ihmal edilmesinde standart neo-klasik üretim fonksiyonunun yetersizliğini (eksikliğini) tanımlayan ilk ekonomistlerden biridir. Beşeri sermaye kavramı konusunda ilk sistematik çalışmayı yapan Schultz beşeri sermaye yatırımlarını kayıtlı öğrenci sayısı ile öğrenci başına eğitim maliyetinin çarpımı olarak ifade etmektedir. Beşeri sermaye teorisinin en tanınmış isimlerinden Becker ise (1993) eğitime, sağlığa, beceri kazandırma faaliyetlerine yapılan harcamaların fiziki ya da finansal sermayeyi değil beşeri sermayeyi geliştirdiğine vurgu yapmaktadır. Bunun gerekçesini ise, fiziki ve finansal sermayeyi kişiden ayırmanın mümkün olması; ancak bir kimsenin bilgisini, becerisini, sağlığını ve değerlerini kendisinden ayırmanın mümkün olmamasıyla ifade etmektedir. Becker, çalışanların üretim ve değişim sürecinde işverenler ya da işletmeler için kullanabilecekleri bilgi, beceri ve yetenekleri kazandıkları zaman, insan sermayesinin de diğer fiziki sermaye gibi çalışanlara değer katmış olacağını ifade etmektedir (Paksoy & Özbezek, 2013).

Özellikle beşeri sermaye eğitim ilişkisine odaklanan ve kavramın teorik çerçevesini çizen Schultz’a göre beşeri yatırımlar kaynağı ne olursa olsun bir halkın sahip olduğu faydalı yeteneklerin toplamıdır. Halkın sağlığı ve iyi hayat

sürmesi, beşeri sermayenin bir parçasıdır. Aynı şekilde hizmet içi eğitim bunda geniş bir rol oynar. Bu bakımdan beşeri yatırımlar, formel eğitimden çok daha fazla kapsamlıdır. Schultz, eğitim kurumları olan okulları, eğitim hizmetleri üreten geniş bir kurum olarak değerlendirmektedir. Başka bir ifadeyle eğitim kurumları O'na göre bütünüyle bir sanayiden ibarettir. Okulların (bazı istisnalar dışında) kar için organize edilen ve yönetilen olmamaları ve öğrencilerin eğitim giderlerini bütünüyle taşımamaları gibi bazı hususlar, göz önünde tutulması gerekli konular olsa da eğitim harcamalarının öğrencinin gelecekteki verimliliğini ve kazancını artırması oranında bir yatırım sayılmaları gerekmektedir.

Schultz'a göre eğitimin sadece üretim değil, tüketim yönü de vardır. Çünkü eğitim masraflarının birer yatırım olarak gelecekteki tüketime etkisinden başka, bir de eğitim hizmetinden yararlanan şahısların, bu faydalanmalarının devamı sürecindeki tüketim etkileri vardır. Eğitim, tüketim hareketi olarak ele alındığı zaman maddi ölçülerin yanında maddi olmayan bir kimlik de kazanmaktadır (Doğan & Şanlı, 2003).

Bu anlamıyla eğitimin uluslararasılaşması ekonomik olduğu kadar sosyal, kültürel ve siyasal etkileri de beraberinde getirmektedir. Dahası bu hareketliliğe sebep olan uluslararası öğrenciler Schultz'un çizdiği çerçevede bağlamında aynı zamanda önemli bir beşeri sermaye potansiyelini de barındırmaktadırlar. Bu durum ülkelerin uluslararası öğrenci politikalarının şekillenmesinde de önemli bir paya sahiptir. Küreselleşmenin beraberinde getirdiği bir olgu olarak yerelleşme de dikkate alındığında bu politikalar bir taraftan yerel refleksleri diğer taraftan da küresel emelleri ve hedefleri barındırmaktadır. Bu çalışma bu kavramsal çerçevede içerisinde, Türkiye'nin uluslararası öğrenci politikasını küreselleşme / yerelleşme, beşeri sermaye ve eğitim ilişkisi bağlamında okumaya çalışılacaktır. Bu okumanın en temel hatlarına geçmeden önce, Türkiye'nin son dönemdeki uluslararası öğrenci profiline ve bu profiller bağlantılı olarak küreselleşmenin Türkiye'deki bir yansıması olarak ortaya çıkan politikanın yerel dinamiklerine kısaca göz atılacaktır.

2. TÜRKİYE'NİN 2010'LU YILLARDAKİ ULUSLARARASI ÖĞRENCİ PROFİLİNE VE POLİTİKASINA GENEL BİR BAKIŞ

Küresel bir süreç olan eğitimde ve yükseköğretimde uluslararasılaşmanın Türkiye yansımaları, 2010'lu yıllardan itibaren yoğunluk göstermektedir. Bu yoğunluk,

Türkiye'nin gerek resmi kurumlara ve kamu politikalarına, gerekse sivil toplum düzeyindeki birtakım faaliyet ve uygulamalara göre şekillenmektedir. Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) tarafından açıklanan verilere göre 2016-2017 Akademik Yılı sonunda Türkiye'deki üniversitelerde toplam 108.076 uluslararası öğrenci kayıtlıdır. Bunlardan 89.432'si devlet üniversitelerinde, 18.632'si Vakıf üniversitelerinde, 12'si de Vakıf Meslek Yüksek Okullarında eğitim görmektedir¹. Türkiye'nin en yoğun olarak uluslararası öğrenci aldığı ilk beş ülke şu şekildedir: Azerbaycan (14903) Suriye (14898), Türkmenistan (10452), İran (6110) ve Afganistan (5266)². Türkiye Burslusu olarak eğitimine devam eden öğrencilerin sayısı ise 16.000 olarak açıklanmıştır³. Çalışmanın bir sonraki bölümünde ayrıntılı olarak değerlendirileceği üzere, hemen her 7 uluslararası öğrenciden 1'i Türkiye tarafından karşılıksız burslu olarak eğitime tabi tutulmaktadır⁴, ki bu durum çalışmanın temel konusu olan “beşeri sermaye”nin devlet destekli bir platformdaki potansiyelini ortaya koymaktadır. Fakat önemle belirtilmelidir ki, Türkiye'de devlet ve sivil toplum uluslar arası öğrencileri burslu/burssuz olarak ayırt etmeden bu öğrencilere yönelik faaliyetler yürütmektedir.

Genel uluslararası öğrenci profilinin ötesinde, bu öğrencilere ve uluslararası eğitim olgusuna dair Türkiye'de izlenen politika birtakım özgün boyutlar sergilemektedir. Kısaca açıklamak gerekirse, Türkiye'nin 2010'lu yıllarda yoğunlaşan uluslararası öğrenci politikasının “devlet” bazındaki temsili Başbakanlık'a bağlı Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'na (YTB) aittir. Bu politikanın Milli Eğitim Bakanlığı değil de bizzat Başbakanlık nezdinde yürütülüyor oluşu, Türkiye'ye dışarıdan gelecek olan uluslararası öğrencilere devlet kademesinde verilen önemin bir nevi göstergesidir. YTB, bazı akademisyenler ve Başbakanlık'a bağlı uzmanlar aracılığıyla hemen her ülkeye eğitimciler göndermekte ve Türkiye Burslusu olarak eğitimini Türk Üniversitelerinde sürdüreceği olan öğrencilerin seçimini yapmaktadır. Bu seçim, birtakım kriterlere ve mülakat sonuçlarına göre şekillenmektedir. Öte yandan, Türkiye Burslusu olarak üniversite kayıtlarını yapan öğrencilere barınma hizmeti sağlanmaktadır. Öğrencilerin Türkiye'ye yerleşmesini müteakiben az sonra

---

¹<https://istatistik.yok.gov.tr/>

²<https://istatistik.yok.gov.tr/>

³ <https://www.turkiyeburslari.gov.tr/>

⁴Türkiye Bursları'nın resmi web-sitesinde ilan edildiği üzere bugün Türkiye'nin 55 farklı şehrindeki 105 üniversitede 16.000 burslu öğrenci eğitim görmektedir. Bkz.

<https://www.turkiyeburslari.gov.tr/> (Bu rakamları görüntüleyebilmek için linki tıkladığınızda açılan web sitesinin ana sayfasını aşağı doğru kaydırınız)

bahsedilecek olan Uluslararası Öğrenci Dernekleri Federasyonu'na (UDEP) bağı olarak birçok şehirde hizmet veren uluslararası öğrenci dernekleri aracılığıyla bazı faaliyetler yürütülmektedir. Bunlar akademik, kültürel ve sportif faaliyetler olarak kategorize edilebilir. Öğrencilerin bu faaliyetlere davet ve dahil edilmesi ile gerek Türkiye'ye olan intibaklarına yönelik destek sağlanmakta, gerekse uluslararası öğrencilerin birbiriyle ve yerli öğrencilerle olan iletişimine yönelik kanallar oluşturulmaktadır.

Bu kanalların ardındaki en etkili sivil oluşumlar, az önce bahsedilen uluslararası öğrenci dernekleridir. Bu derneklerin çatı kurumu olan UDEP, yürütülecek olan faaliyetleri YTB'nin koordinesi ile il bazındaki derneklerine iletmektedir. Bu dernekler ayrıca YTB tarafından desteklenen akademi programları, piknik programları, sportif turnuvalar, kamp programları gibi aktivitelere de uluslararası öğrencileri dâhil etmektedir. Ayrıca farklı üniversitelerde kurulan uluslararası öğrenci kulüpleri de bu derneklerle koordineli faaliyetler yürütmekte, bu koordinasyonun sonucunda bazı şehirlerde uluslararası öğrenciler tarafından dergi ve gazeteler çıkarılmaktadır.

Tüm bu faaliyetlerin nicel boyutuna ek olarak, çalışmanın temel konusu olan “beşeri sermaye”ye daha fazla kapı aralayan “nitel” bir boyutu da mevcuttur. Bu boyut, gerek YTB temsilcileri gerekse UDEP ve ona bağlı derneklerin temsilcileri tarafından sürekli olarak gündemde tutulan “uluslararası öğrencilerin eğitimlerini tamamladıktan sonraki süreci” de kapsamaktadır. Türkiye’de devlet ve sivil toplum, bu öğrencileri “yabancı öğrenci” olarak nitelemektense “misafir öğrenci” olarak nitelemeyi tercih etmektedir. Misafir metaforunun altında yatan temel motivasyon, uluslararası öğrencilerin Türkiye’de mümkün olduğu kadar elverişli şartlarda ağırlanması ve bu öğrencilerin mümkün olduğunca kaliteli eğitim alarak ülkelerine dönmesi ve Türkiye ile olan irtibatlarını sürdürmeleridir. Ayrıca bu motivasyona aşkın bir ahlaki beklenti de eklenmiştir. Burada uluslararası öğrenciler, yani Türkiye'nin misafirleri arasında ayırım yapılmadığını deklare eden ve bu öğrencileri eşit bir düzlemde algılayan bir vizyon mevcuttur. Bu vizyon, UDEP ve ona bağlı uluslararası öğrenci dernekleri tarafından dile getirilen “Biz Bir Milletiz”⁵ sloganı ile Türkiye çapında görünür kılınmaktadır. Ayrıca, yukarıda da belirtildiği üzere YTB ve UDEP, sadece burslu öğrenciler özelinde bir politika

---

⁵“Biz Bir Milletiz” sloganının algısal ve pratik boyutlarını ve uluslararası öğrenci politikasının sivil alandaki temsilcisi olan UDEP tarafından sunuluşunu gözlemek için şu linkte mevcut olan ilgili video izlenebilir: <https://www.youtube.com/watch?v=Qb3TtCTJKTo>

izlememekte, burslu öğrencilerin dâhil olacağı kültürel, sportif ve akademik faaliyeti burssuz öğrenciler için de ulaşılabilir kılmaktadır.

Mezuniyet sonrası irtibat meselesine dönülecek olursa, YTB ve UDEF tarafından uluslararası öğrencilerin mezuniyet sonrası dönemde takip altına alınması da Türkiye'nin uluslararası öğrenci politikasında önemli bir yere sahiptir. Bu takip ya da buna yönelik talep, Türkiye'nin "yatırım" yaptığı bir gruptan ilerleyen vadelerde "sermaye" boyutuyla faydalanma arzusunun barındırmaktadır. Bu konu ve yukarıda değinilen süreç ve algılar bir sonraki bölümde "beşeri sermaye" ile olan ilişkileri açısından detaylandırılacaktır.

3. "KARŞILIKLI KAZANIM" IŞIĞINDA TÜRKİYE'DE DEVLET VE ULUSLARARASI ÖĞRENCİLERİN BEŞERİ SERMAYE DÖNGÜSÜ

Önceki bölümde Türkiye'nin uluslararası öğrenci profiline ve politikasına dair çizilen çerçeve, eğitim odaklı küresel bir sürecin bazı özgün lokal yansımalarına dair ipuçlarını sunmaktadır. Bu ipuçları, bir taraftan da sermaye çeşitleri arasında eğitim olgusunun en fazla yer işgal ettiği "beşeri" yahut "insani" sermaye ile de ilişkilendirilebilir. Türkiye'nin 2010'lu yıllardan itibaren izlediği uluslararası öğrenci politikası, açıkça görüleceği üzere hem devletin hem de sivil alanın bu öğrenciler için birer beşeri sermaye kazanım platformu haline dönüşmesi sonucunu doğurmaktadır. Türkiye'de devlet burslusu olarak eğitim gören 16.000 öğrenci, Türkiye'nin karşılıksız burs politikası ile potansiyel olarak beşeri sermaye birikimine başlamıştır. Bu burslar, Türkiye devleti açısından "kurucu sermaye" olarak nitelendirilebilir. Devlet, öğrencileri bir sermaye unsuru olarak algılayıp, ileriye yönelik ekonomik, kültürel ve siyasal yatırımlarında bu öğrencilerden beklenti içinde olmaktadır. Önceki bölümde belirtildiği şekilde, UDEF ve YTB tarafından bu öğrencilerin ileride Türkiye ile olan irtibatının devam ettirilmesi talebi, bu öğrencilere yönelik aylık 1200 TL'ye varan karşılıksız bursların bir sermaye niteliğinde olduğunu açıklar niteliktedir. Bursların yanı sıra, Türkiye'nin 53 şehirde kurulu olan uluslararası öğrenci dernekleri ile YTB arasındaki resmi mutabakatlar sonucu düzenlenen etkinlikler de bir "beşeri sermaye yatırımı" olarak gözlenebilir. Bilhassa hemen her şehirdeki öğretiler ve akademisyenler tarafından Türkiye Burslusu öğrencilere (kimi şehirlerde bu programlardan burssuz öğrenciler de faydalanabilmektedir) farklı bilimsel alanlarda verilen akademi dersleri, öğrencilerin okul müfredat derslerinden farklı

konulara yönelik aşinalığını pekiştirmektedir. Söz gelimi, bir üniversitenin mühendislik fakültesinde okuyan bir uluslararası öğrenci, o şehirde düzenlenen uluslararası akademi programı sayesinde daha farklı fakülte ve bölümlerin hocalarıyla tanışma fırsatı bulabilmekte, örneğin sosyoloji alanına ait dersleri tanıyabilmektedir. Bu durum devlet ve sivil toplum açısından öğrenciye yönelik yatırımın bir sonraki boyutunu temsil etmektedir.

Yukarıda değinilen “uluslararası öğrenci ile irtibatın sürdürülmesi”, devlet ve sivil toplum tarafından yapılan bu yatırımın ileride “kazanım”a dönüşmesine yönelik bir beklentidir. Sonuç olarak, Türkiye’nin uluslararası öğrenci politikası, günümüz ana akım beşeri sermaye tartışmalarında odağa alınan “birey”i aşarak, devlet ve sivil toplum nazarında bir “yatırım” boyutu kazanmıştır. Küresel düzlemde uluslararası öğrencinin beşeri sermaye kazanımı daha liberal, diğer bir ifadeyle bireyin sermaye birikiminde daha fazla çaba gösterdiği ve “rekabete girdiği” bir arka plana sahipken, Türkiye’nin bu küresel sürece yönelik iç tepkisi (*internal reaction*), devletin ve onla koordineli olan sivil oluşumların daha aktif olduğu bir yatırıma işaret etmektedir. Tabii bu durum sadece Türkiye devletinin kazanımını ön gören bir nitelikte değildir. Zira finanse edilerek “sermaye yatırımı” konumunda görülen (ya da bizlerin bu şekilde algıladığı) uluslararası öğrenciler için bu durum, genel beşeri sermaye tanım ve tartışmalarına yakın sonuçlar doğurmaktadır. Bu sonuçlar, çalışmanın giriş bölümündeki kavramsal çerçeveye yapılacak atıflarla detaylandırılabilir.

İlk bölümde değinilen “eğitim harcamaları ve verimlilik”, tıpkı dünyanın diğer bölgelerinde olduğu gibi Türkiye’deki uluslararası öğrencilerin de önceliklerinden birisidir. Öğrencilerin Türkiye’de aldıkları bursları finansal bir sermaye olarak kullanmayıp, bunu eğitimlerini daha nitelikli bir şekilde sürdürmek üzere kullanmaları bunun en bariz göstergesidir. Burada devlet tarafından sağlanan beşeri sermaye platformu ve bu platformun getirileri, öğrenciler tarafından ileride faydasını görecekleri bir sermaye haline dönüşmektedir. Öte yandan, yine ilk bölümde bahsedilen “fiziki ya da finansal sermayenin kişiden ayrılması mümkünken, beşeri sermayenin eğitim ve tecrübe yoluyla bireye adeta eklemlenmesi”, Türkiye’deki uluslararası öğrencilere yönelik orta ve uzun vadeli beklentiler ışığında değerlendirilebilir. Türkiye’nin yerel politikalarının bir “konusu” olan uluslararası öğrenciler, bu politika doğrultusunda kazandıkları beşeri sermayeyi yaşamlarının geri kalanında taşıma ve kullanma potansiyeline sahip olacaktır. Öğrenciler bu politikaya mukabil bir gelecek tasavvurunda olmasa dahi (hatta ömürlerinin geri kalan kısmında Türkiye ile hiçbir surette irtibat

sağlamasalar dahi), Türkiye’de yaptıkları beşeri sermaye birikimleri, kendilerine öğrencilik sonrası dönemde büyük bir avantaj sağlama potansiyeline sahiptir. Zira küresel bilgi toplumunun ve mesleki yaşantının bireylerden beklentileri, bu öğrencilere sağlanan imkân ve fırsatlara işaret etmektedir. Söz gelimi bu öğrenciler, devlet ve sivil alanın teşvik ve yönlendirmesi ile farklı bölüm ve fakültelerden akademisyenlerle ya da uzmanlarla tanışma fırsatı bularak, farklı alanlarda aldıkları akademik derslerle vizyonlarını genişleterek ya da Türkiye’nin farklı bölgelerinde düzenlenen uluslararası öğrenci kampları sayesinde ülkenin diğer şehirlerini tanıyarak ve son olarak farklı yarışma vb. programlar sonucu ödüller kazanarak kişisel “hikâyelerine” ya da CV’lerine yeni “kazanımlar” eklemektedir. Görüleceği üzere bu durum, beşeri sermaye olgusunun küresel genel-geçer tanımlarını ve açıklamasını fazlasıyla karşılamaktadır. Ancak burada gözden kaçırılmaması gereken durum, tüm bu kazanımlarda, Türkiye’ye özgü bir durum olarak devlet aygıtının daha aktif bir pozisyonda olması, devletin sivil toplumla koordineli olması ve birey (uluslararası öğrenci) için beşeri sermaye süreçlerini çok daha ulaşılabilir bir konuma taşımasıdır. En az bunun kadar önem teşkil eden diğer bir husus da, küresel bir süreç olan uluslararası eğitimin Türkiye’deki sosyal politika yansımalarını oluşturan aşkın ahlaki politikadır. Bu politika, öğrencilerin beşeri sermaye birikimini teşvik ederken, klasik rekabetçi bilgi toplumunun beklenti ve reaksiyonlarından farklı olarak her bir uluslararası öğrenciyi eşit düzlemde (“Biz Bir Milletiz” sloganı hatırlanabilir) konumlandırmasıdır.

Sonuç olarak, Türkiye’nin uluslararası öğrenci politikasının sacayağını oluşturan burs programı (Türkiye Bursları) ve program çerçevesinde uluslararası öğrencilere sunulan imkanlar, sermaye ve yatırım odaklı bir karşılıklı kazanımı öngörmektedir. Bu noktada hem devlet, hem de birey bilgi toplumunun getirilerinin farkında olarak “insani sermaye” olgusunun somut verilerini ortaya koymaktadır. Bu çift yönlü ilişkide devlet ve sivil alan beşeri sermaye platformu oluştururken, uluslararası öğrenciler de bu sermayeyi biriktiren taraf olarak göze çarpmaktadır. Fakat tam da bu noktada Türkiye’ye özgü bir sonuç da ortaya çıkabilmektedir. Dünyanın diğer birçok bölgesinde eğitim süreçleri boyunca daha çok risk alıp daha fazla rekabete giren taraf “uluslararası öğrenci” iken, Türkiye’nin uluslararası öğrenci politikası, devletin ve sivil alanın daha fazla para ve emek harcamasına rağmen daha fazla risk aldığı bir tabloyu ortaya koymaktadır. Zira öğrenci, Türkiye’de biriktirdiği beşeri sermayeyi ileride Türkiye’nin beklentileri doğrultusunda kullanmayabilir. Ayrıca bu burs öğrencinin ileride Türkiye ile irtibatını kopardığında kendisine yönelik herhangi

bir yaptırımı da ön görmemektedir. Bu yönüyle Türkiye'nin uluslararası öğrenci politikası ve yatırımları, dünyada uluslararası eğitim e yön veren ülkelerin politikalarıyla ve yatırımlarıyla ciddi farklar taşımaktadır.

4. SONUÇ

Eğitimin uluslararasılaşması ya da bizzat uluslararası öğrencilik, küresel bilgi toplumundaki en önemli beşeri sermaye platformlarından birisidir. Fiziki ya da finansal sermayeden farklı olarak bireyin yaşantısı boyunca kullanabileceği ve tükenmesi neredeyse imkânsız olan beşeri sermaye, küreselleşme ve ulus aşırı eğitim politikaları ile daha ulaşılabilir bir konumdadır. Fakat bu ulaşılabilir olma hali, genel ölçekte bireyin kendi çabasına da bağlı olmaktadır. Bireyler, eğitimini doğduğu ülkenin dışında sürdürdüğü takdirde daha fazla kazanımda bulunacağı noktasında ikna edilmektedir. Mobilite ve küresel akışların (*flows*) niceliği, bu ikna ve çabanın da bir sonucudur. Bugün küresel işgücü akışları kadar küresel öğrenci akışlarından da bahsetmek mümkündür. Bu akışlar, bireyin beşeri sermayenin “peşinden giderek” dünyanın farklı bölgelerinde eğitim ve “kültürleşme” sürecine girmeleri sonucunu doğurmaktadır.

Bahsedilen bu gelişmeler, ana akım küreselleşme, beşeri sermaye ve eğitim olgularının sınırlarını birtakım lokal unsurlar aracılığıyla aşan süreçleri de ortaya koymaktadır. Robertson'un (1994) globalizasyon (küyerelleşme) olarak adlandırdığı durum, beşeri sermaye ve uluslar arası öğrenci hareketliliğinde de gözlenebilmektedir. Bu çalışmanın temel konusu olan Türkiye'nin 2010'lu yıllardaki uluslar arası öğrenci politikasında yabancı öğrencilerin beşeri sermaye bağlamı durumu tam da böylesine bir global ayrıntı taşımaktadır. Şöyle ki, Türkiye toplumunun tarihsel ve kültürel reflekslerine karşılık gelen “devletçi” gelenek, beşeri sermaye gibi “bireyin”, “bireysel çabanın” ve “bireysel riskin” ön planda olduğu bir olguyu devlet politikası haline getirmektedir. Türkiye'nin 2010'lu yıllarda Başbakanlık düzeyinde bir kurum (YTB) aracılığıyla burslu olarak eğitim verdiği uluslararası öğrenciler çok farklı bir beşeri sermaye tecrübesi yaşamaktadır. Burada risk alan bireyden çok devlet ve sivil oluşumlar olmakta, yine devlet farklı ülkelerin vatandaşlarına yaptığı yatırımı, ileriye yönelik bir kazanım olarak görmekte, öğrenciye beşeri sermaye birikimi için çok farklı düzlemler sunmaktadır. Dahası, çalışmada sıkça bahsedildiği üzere YTB ve UDEF'in uluslar arası öğrencilere yönelik politika ve faaliyetleri sadece burslu öğrencileri kapsamamakta, bu faaliyetler farklı finansal kanallarla Türkiye'de eğitim gören uluslar arası öğrenciler için de ulaşılabilir hale getirilmektedir. Üstelik her akademik yılın başında Türkiye Burslarının kontenjanında artırıma

gidilmektedir. Sonuç olarak Türkiye devleti ile uluslar arası öğrenci arasındaki bu beşeri sermaye bağlamı ilişkide aktif olan taraf, eşine az rastlanır bir şekilde “devlet” olmaktadır.

Mevcut konjunktürde, Türkiye'nin 2020'li yıllarda da benzer bir uluslararası öğrenci (diğer bir ifade ile beşeri sermaye yatırım) politikası izleyeceği ön görülmektedir. Yine öğrencilere farklı beceriler kazandırılması ve bunun sivil toplumla koordineli bir şekilde yapılması da bu politikada izlenecek temel yollardan biri olarak gözükmektedir. Bu sebeple, en azından 2010'lu yılların sonuna doğru bu bursların (ya da beşeri sermaye yatırımlarının) geri dönüşümü üzerine politika üretilmesi gerekli hale gelmektedir. Bu çalışmanın bir önerisi olarak, bahsedilen politika üretiminde Florida'nın (2002) ortaya koyduğu “yaratıcı sınıf teorisi” dikkate alınabilir. Hatırlanacağı üzere bu teori, eğitim süreçlerindeki kazanımların aktif olarak toplumsal fayda adına kullanılmasını ve bu faydayı sağlayan bir sınıfın yükselişini ön görmektedir. Böylece hem öğrencilerin beşeri sermaye birikimleri daha nitelikli bir şekilde yatırıma –yani bizzat ekonomik ve sosyal işleyişe- dönebilir hem de uluslar arası öğrenciler için yapılan kamu harcamaları, ileride Türkiye'nin kazanç sağlayabileceği bir düzleme taşınabilir.

KAYNAKÇA

Aydın, Mustafa (2011), *Güncel Kültürde Temel Kavramlar*, İstanbul: Açılım Kitap.

Bauman, Zygmunt (2010), *Küreselleşme -Toplumsal Sonuçları*, 3. Baskı, Çeviren: Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Becker, Gary (1993), *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education*, 3rd Edition, Chicago: Chicago University Press.

Çapçioğlu, İhsan (2008), “Küreselleşme, Kültür ve Din”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt. 49, Sayı. 2, ss.153-183.

Doğan, Seyhun ve Şanlı, Bahar (2003), “İktisadi Kalkınmada Beşeri Sermaye”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt. 8, Sayı 1, ss.173-196.

Florida, Richard (2002), *The Rise of The Creative Class: And How It's Transforming Work, Leisure, Community and Everyday Life*, New York: Basic Books.

Özel, Mehmet (2003), “Avrupa Birliğinde Bölge, Bölgeselleşme, Bölge Yönetimleri Kavramları Üzerine”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt. 58, No. 1, ss.98-117.

Paksoy, Mustafa ve Özbezek, Dilek (2013), “Örgütsel Değişimde Beşeri Sermayenin Rolü”, *Akademik Bakış*, Cilt. 6, Sayı. 12, ss.293-331.

Robertson, Roland (1994), *Globalization or Glocalization?*, *Journal of International Communication*, Vol. 1, No. 11, pp.33-52.

Schultz, Theodore William (1971), *Investment in Human Capital: The Role of Education and of Research*, New York: Free Press.

Web Kaynakları

YÖK (2016), *Yabancı Uyruklu Öğrenci İstatistikleri*, <https://istatistik.yok.gov.tr/>
[Son erişim tarihi: 28.09.2017]

YTB (2017), *Türkiye Burslusu Öğrenciler*, <https://www.turkiyeburslari.gov.tr/>
[Son erişim tarihi: 28.09.2017]

UDEF (2017), *Biz Bir Milletiz* ,<https://www.youtube.com/watch?v=Qb3TtCTJkTo>
[Son erişim tarihi: 28.09.2017]